

ES MÓX NEGRE

EDGAR ALLAN POE

No esper ni solicit fe per sa rondaya tan senzilla com estravagant qu'està a punt de brostà de sa méua ploma. Locura sería de bon de ve no esperarló, idò qu'es méus pròpis sentids refúan sa séva evidènsi. Sêns'embargo, no estig lòco, ni estig somiand, de ve. Però deg morí demà y vuy, avuy, llévà pes a sa méua ànima. Es méu propòsit totduna ês presentà llisa y ben curtêta a n'ets uys d'es lettó, sênsè comentari de cap classa, una sèri de ximples acontexaméns domèstics. En sas sévas consecuènsis, aquets acontexaméns m'han aterrorisad, m'han torturad, m'han desfet. A pésa de tot, no trattaré d'interpretarlós. Per jo domésl han representad s'horró; per mols d'altres seràn pentura no tant terribbles com barrocs. ês possible que se tròbi después colca enteniment que reduêsqi sa méva bubòta a sas fitas de lo vulgà; colca enteniment més seréno, més llògic y molt ménos etsitabble qu'es méu, escapàs de sentí sas circustansis qu'esprés ple de pànic, simplement sa sucessió ordinari de sas causas y efêttes més naturals.

Me vatj casà jove y vatj tení sa sort de trobâ en sa méva dòna tendènsis homòlogas a sas mévas. Observand sa méua afissió p'ets animals domèstics, no perdía élla ocasió de procurarsê es més hermosos. Teníam gorrións, péxos dorads, un ca fi, coníys, una menuda monèa y un móx.

Éra aquest un enorme y hermós animal, completament negre, y inteligent fins un grau etsetsional. Emb ocuparmós de sa séva inteligènsi, sa méua dòna, que tenía gran fóns de superstissió, faya sovíns alusions a un antic concètte populà que considéra bruxas desfrassadas a tots es moxos negres. No ês que no déxàs élla de creure emb aquesta creènsi; y si fatj mensió d'axò, ês per sa senzilla rahó de que m'enrecord ara de passada.

Plutón, qu'axí se cridava a n'es móx, éra es més estimad êntr'es diversos animals més estimads y es méu compañéro habitual de jogs. Domés jo l'alimentava, y éll acostumava a seguirmê per totas pars dedíns de sa casa; assendmê difícil evità que fes lo pròpi també pe's carrés.

Sa nostr'amistad va continuà axí per varis aña, durant es que, y a impulsos d'es dimòni de s'intemperansi (m'empagayêsc en confesarhó), es méu temperament y es méu caratte varen sufrí una radical variassió de cap a n'es mal. Díe per díe me faya més reservad y enfadadís, y gordava ménos considerassió de cap a n'es demés. Encara me permetía empleyà emb sa méua dòna un llenguatje destrempad, arriband después fins a sa violènsi personal. Es méus sers més estimads havéren de sentí, naturalment, aquest canvi de

disposissió. No domés lis descuydava, sinó qu'abusava d'èlles. Encara conservava a n'en Plutón, sêns'embargo, cèrtas prerrogativas que me aturavan de maltrattarló, com eu faya sêns'escrúpols de cap classa emb sa monèa, es coníys y encara es ca, cuand per cariño o per casualidat s'atravessavan en es méu camí. Però sa malaltía avansava (¡s'esperit ês homòleg a una malaltía!) y en fí fins y tot en Plutón que se tornava véy y bord, en consecuènsi, va comensà a sufrí ets efêttes d'es méu mal temperament.

Una nit en que m'entornava a ca nostra molt gat, después d'una orgía a un d'es méus xibíus habituals de ciudad, se m'estravengué qu'es móx evitava sa méua presènsi. Eu vatj coí, y, emb so séu terró per sa méua violènsi, me va fé una petida ferida mossegandmê sa ma. Istantàniament se va apoderà de jo una furia dimoniaca. No me conexía a jo matex. Sa méua ànima primitiva parexía havê escapada en aquell moment d'es méu cos; y una dolentía diabòlica alimentada per sa ginébra, aborronava totas sas méuas fibras. Vatj trèure un guinavetêt de sa butxèca d'es méu guardepits, eu vay obrí, y deliberadament vatj rebassà d'es séu cércol un d'ets uys de s'animal. ¡M'empagayêsc, me crem, m'horrorís, en domés escriure aquesta abominable atrocitat!

Cuand londemà vay tornà a sa rahó, después d'havê dormid es fums de

s'orgía nocturna, vay experimentà un sentiment mitad d'horró mitad de remordiment p'es crimen comês; però éra apénas un sentiment flux y confús que no va arribà a commoure sa méua ànima. Me vatj esfonsà de nòu en ets etséssos y vay aufegà prest lo que me va vení a sa memòri de sa méua promesa.

A n'es matex tens es móx se recobrava tira-tira. S'enfoñ buyd de s'uy presentava, ês vera, un terrible aspètte; però s'animal no parexía sufrí cap doló. Anava y venía per sa casa com de costum; però, com éra d'espérarsê, fogía aterrorisad cuand m'hi. Tenía jo encara bastant de cò per sentirmê trist per aquesta evident pròva de tírria de part d'un essê que tant m'havía estimad a altre tens. Però aquest sentiment se va convertí prest en covitja. Y se va presentà llavonnes, per confirmà sa méua depravassió fina y irrevocabble, ês s'esperit de dolentía. D'aquest esperit no s'ocupa sa filosofía. Sêns'embargo, no estig tan cèrt de s'etzistènsi de sa méua ànima com de que sa dolentía ês un d'ets impulsos primitíus d'es cò humà: una de sas facultads primordials y indivisibbles que definen s'orientassió d'es caratte de s'hòmo. ¿quí no s'ha sorprès cent vegadas cometend colca acció bossot y tox per sa totassòla rahó de que no hauría de férhó? ¿no etsistêx acàs dins noltros, cèrta perpètua tendènsi

a violà sa lley, contra tot es torrent de nostro bon criteri, y totsol pêrque comprenêm que té rahó d'essê? S'esperit de dolentía, deya, va vení a posà es futismé a sa méua depravassió. Aquélla ansi incansabble de s'ànima de maltrattarsê a sí matéxa, de forsà sa séva pròpi naturalesa, de fé es mal per pur gust, m'empañía a continuà y caparrudament a consumà es mal qu'havía fet a un inofensú animal. Un dematí, a sang freda, vatj passà un floc p'es séu coll y eu vatj pénjà de sa branca d'un abre; eu vatj pénjà emb llàgrimas que corrián d'es méus uys y es remordiment més agre que fería es méu cò; eu vatj pénjà pêrque sabía que m'havía estimad y pêrque sentía que no me havia donad motíu d'ofensa; eu vatj pénjà pêrque comprenía qu'en férhó axí feya un pécad, un pécad mortal que esposava sa méua ànima a trobarsê, si tal éra possible, més allà de sa Grassi Infinita d'es Déu més misericordiós y més terrible.

Dins sa nit d'es díe en que vatj cometre aquesta crueldat, vatj despertà a n'es crids de fog. Sas cortinas d'es méu llit estavan convertidas en flamas. Tota sa casa cremava. Emb gran feyna varem porê escapà d'aquesta conflagrassió sa méva dòna, sa méva criada y jo. Totas sas méuas riquesas varen desaparexe de repent, y dèsde llavonses me vatj entregà a sa desesperassió.

Estig per demunt de sa flaqueza d'estabblí relassió causa y efètte êntr'es desastre y s'atrocitat

comesa. Però referêsc una cadena d'acontexaméns y no vuy déxà cap baula incompleta. Londemà d'es fog vatj visità sas ruínas. Totas sas parêds gruxadas, emb etsetsió d'una, s'havían enderrocadas. Sa que continuava dreita, éra sa parêd no molt gruxada d'una habitassió situada en es centro de sa casa, y contra sa qui descasava antes sa capsaléra d'es méu llit. S'estuc havía resistid sullà en gran part s'acció d'es fog, fet que vatj endossà a sa séva recent aplicassió. Espessa gentada ben tupida enrevoltand aquesta parêd gruxada, y muitas personas parexían etzaminà cèrta part emb viva y minussiosa atensió. Sas paraulas " ¡estrañ!" "¡singulà!", varen etsità sa méva curiosidat. Me vatj acostà, y vatj porê observà sa figura d'un móx gigantêsc gravad com en bax relléu demunt sa blanca superfissi. S'impresió s'havía fitsada sullà emb detalls de bon de ve maravellosos. Se veyà una corda enrevoltand es coll de s'animal.

Cuand se va presentà per priméra vegada devant es méus uys aquesta aparissió (idò difícilment poría considerarlâ d'altre mòdo) sa méua sorpresa y es méu terró varen essê extrémàds. Però a la fí va vení sa reflectsió en sa méua ajuda. Vatj recordà que havía penjad es móx a un jardí devòra de sa casa. A sa veu de fog, es jardí se va omplí de gent totduna; y una d'aquéllas personas va tayà sêns dutte sa corda de

sa que pénjava s'animal, tirandló a sa méva cambra per colca finestra ubèrta. Probablement axò se va fé emb so propòsit de despertarmê. S'enderrocament de sas altrás parêds gruxadas va préme segurament contra s'estuc frêsc a sa vittima de sa méua crueldat; y sa cals de sa mêscla, combinada emb s'amoniac d'es cos, havían fet sa figura que sullà aparexía.

A pésà de que vatj tranquilisà ben aviad sa méua rahó, ja que no sa méua conciènsi, a costa d'es fet sorprendent qu'acab de manifestà, no va déxà per ell de fé molt fóna impresió en es méu cap. Durant llèrgs mésos no vatj porê lliberarmê de sa bubòta d'es móx; y en aquest periòdo se va apoderà també d'es méu esperit cèrt vago sentiment que se semblava a un remordiment, maldement en réalidat no eu fós. Vatj arribà fins a sabermê gréu sa pèrdua de s'animal y a cercà a n'es méus devés, dins es despressiabbles llocs que solía nà habitualment, un altre més estimad de sa matéxa espèci y fins cèrt punt, d'apariènsi homòloga per sustituirlo.

Una vespre en que me trobava asegud, mitj embotxad, dins un d'aquells xibíus d'infami, va cridà de repent sa méu'atensió un objètte negre que reposava en lo alt d'un d'ets enormes bocóys de ginébra o de róm que constituían es principal mobiliari d'es departament. Havía estad mirand fitsament per varis minuts sa part superió de sa cortaròla, y lo que causava sa méua majó

sorpresa, éra sa circustansi de no havê advertid antes s'objètte en cuestió. M'hi vatj acostà, y el vatj tocà. Éra un móx negre, molt gros, tan gros com en Plutón y homòleg a éll en tots es séus detalls emb etsetsió d'un, domés. En Plutón no tenía un pel blanc a cap part d'es cos, mentras qu'aquest móx tenía un gran grupo de tacas blancas de fôrma indefinida que li tapavan quèsi tot es pit.

En tocarlí jo, se va axécà aviad, va comensà de content, a rossegà es séu llom contra sa méua ma, y va parexe deleytarsê emb sa méu'atensió. Aquest éra idò s'essê que anava jo trattand de trobâ. Totduna vatj proposà sa séva cômpra a n'es taverné, quí va manifestà no essê es séu amo: no conexía es móx; may eu havía vist antes. Vatj continuà fendlí carissis, y cuand me preparava a entornarsê a n'es méu domicili, s'animal va mostrà disposissió d'acompañarmê. Li vatj permetre férhó axí, aturandmê de tan en cuand a donarlí toquêts antes de continuà. Cuand arribam a sa casa se va tornà ximple totduna, fend totduna gròssas micas emb sa méua dòna.

Per lo qu'a jo tòca, prest vatj sentí despertarsê dedíns de jo cèrta antipatía per s'animal. Éra justament lo contrari de lo qu'espérava; però, no sé com ni perquê, sa séva evident afecció me feya òi. Poc a poc aquest

sentiment d'avorriment y òi se va convertí emb òdi y dolentía. Evitava s'animal; però cèrta sensassió de vergoña y es record de sa méua crueldat anterió m'aturavan de maltratarló. Durant varis semmanas no li vatj pégà cops, ni eu vatj trattà emb violènsi de cap fóрма; però gradualment, molt gradualment, vatj arribà a mirarló emb òdi intolerabble, y a fogí en silènsi de sa séva odiosa presènsi com d'un alê pudent.

Lo que va aumentà indudablement es méu òdi per s'animal va sê es descubriment, a lo sen demà d'haverló duyt a sa casa, de que m'ha parescud en Plutón, idò se trobava privad d'un uy. Aquesta circumstansi, sêns'embargo, va fé que sa méua dòna li fés més cas, quí, com vatj dí antes, posseía en alt grau de sentiméns, ja qu'havía estada a altre tens una de sas méuas tròssas distintivas y font de mols senzills y purs delits.

Es méu òdi p'es móx parexía aumentà, sêns'embargo, sa séva predilecció per jo també aumentava. Seguía sas méuas passas emb caparrudesa tal, que sería difícil ferló comprênde en es lettó. Von vulgui que me segués s'arrufava bax sa cadira o botava demunt es méus jonóys tapandmê emb sas sévas oiosas carissis. Si me xécava a passetjà, s'enfoñava êntre es méus pèus quèsi fendmê caure; o clavand a sa méua ròba sas sévas llèrgas y esmoladas unglas, s'enfilava d'aquest mòdo fins es méu pit. En tals

moméns, encara cuand havés desitjad esclafarló d'un bolêy, me sentía cohibid de férhó, part p'es record d'es méu crimen anterió, però principalmente, déxaumê confesarló, p'es terró absolut que me ispirava s'animal.

Aquest terró no éra precisament de mal físic; y sêns'embargo, no sabría com definirhó. Me sent quèsi empagaíd de confessà (sí, encara dins aquesta cel·la de criminal) que s'espant y s'horró qu'es móx me ispirava s'aumentavan per una quiméra de lo més fantàstica qu'ês possible inimaginà. Sa méva dòna m'havía cridada s'atensió més d'una vegada demunt sa condissió de sa taca de pel blanc de sa que vos som xerrad, y que constituía s'única diferènsi vissible êntre aquest estrañ animal y es que jo havía penjad. Es lettó recordarà qu'aquesta marca, maldement grossa, éra en principi indefinida; però per menuds graus, graus quèsi impercettibbles, y que sa méua rahó va lutxà molt de tens per refuà coma fantasías, havía assumid sa rigurosa claró de línias. Representava ara un objètte que m'aborrón d'enomenà; y per assò, demunt tot, avorria y tenia pò, y m'hauría escapad d'es “mostruo” de bona gana, si m'havés atrevid; representava ara, deya, s'imatge d'algo espantós, una còsa horrible, ¡es cadafal! - ¡oh, funest y funesta màquina de horró y de crimen, d'agonía y de mort!

Y me trobava jo de bon de ve desgrassiad, més allà de sas fitas de misèri qu'ès donad a agontà a sa pòbre humanidat. ¡Y havia d'essê una bèsti irrassional, a n'es que homòleg vatj destrossà emb ménoprèssi; havia d'essê una bèsti irrassional quí m'ho fés a jo, a jo, un hòmo, formad a imatge d'es Suprèm Déu, aquest sufriment intolerabble! ¡Ah! ¡ni de díe ni de nit vatj tornà may a disfrutà de sa bendissió d'es descàns! ¡durant es díe sa bèsti no me déxàva totsol un moment; y en sa nit me despertava a cada istant de sòmits de terró insuperabble per sentí demunt sa méua cara s'ardent alê de sa còsa, y es séu moll pes premend etèrnament es méu cò, coma un mal sòmit agegud y que no tenía es podê de pégarlí!

Bax sa presió de tortura homòlega varen caure es pocs restos d'es bé dedíns de jo. Es doléns pensaméns éran sa méua totassòla companía, es més negres y depravads pensaméns. S'acostumada cohitjó d'es méu caratte aumenta fins s'avorriment de totas sas còsas y de tota s'humanidat; mentras sa méua dòna, sêns'una quéxa, éra ¡ay de jo! sa vittima diari y pacient d'es sopetóns, sovíns y incontenibbles arrancadas de furia a sas que llavonses m'abandonava cégament.

Un díe m'acompañava élla a colca recorregut p'es sotorranis d'es véy edifici en es que sa nostra pobreza mos forsava a viure. Es móx me seguía per sas escalas, y fendmê quèsi fé massa

vía, me va aborronà fins sa locura. Coind una destral, y olvidand en mitj de sa méua rabi es terró infantil que fins llavoneses havia aturada sa méua ma, vatj esvergà un bolêy a s'animal, que li hauría estad fatal istantàniament tal com jo desitjava. Però sa ma de sa méua dòna va desvià es bolêy. Rossegad per sa séva intervensió, de cap a sa rabi més que **dimoniaca**, y vatj amollà es bras qu'èlla me sutjettava y li vatj esfonsà sa destral en es séu cap. Va caure morta en es llog, sêse un trist gemeg.

Comês s'horrorós assessinat, me vatj dedicà sêse tardansa y emb sensera deliberassió a sa tasca d'amagà sa morta. Sabía bé que no podría trèurerhó com fós de sa casa, ni de díe ni de nit, sêse corre es risg d'essê observad p'es veynads. Divêrsos proyettes se varen presentà a sa méua imaginassió. A vegadas pensava en tayà es cos en menuds bossíns y ferlós desaparexe per médiassió d'es fog. Unas altrás, resolvía cavà un vas en es trispol d'es sotorrani. Llevò, deliberava demunt si sería convenient tirarhó en es pou d'es pati; o empaquetarhó còma mercadería dins un calax emb sas condissions acostumadas, y cercà un bastax que la tragués fos com fos de sa casa. Finalment diguês emb lo que me va parexe milló que tots ets anteriós. Vatj determinà tancarhó de parêd en es sotorrani, com se díu que fayan emb sas sévas vittimas es monjos de s'edat mitja.

Sa còva se adattava molt bé per tal objètte. Sas sévas parêds gruxadas estavan costruidas molt fortas, y fa poc havían estad revocadas emb una mêsla que s'humitat de s'ammósfera no havía déxad fé tornà du. Etsistía, ademés, a una de sas parêds gruxadas un bulto causad per cèrta falsa xumenèa de ca nostra que se havía reumplid per nivèllarlâ emb so resto d'es sotorrani. No vatj posà en dutte es que fâcilment se podrían remoure es ladrillos en aquell llog, colocà sullâ es cos y disposà sa parêd gruxada en sa séva fôrma primitiva de manéra que ningú pogués veure res sospitós.

Es méus càlculs no me varen enganà. Emb ajuda d'una barra de fèrro vatj rebassà fâcilment es ladrillos, y depositand cuydadosament sa morta contra sa parêd interiò, eu vatj agontà en aquesta posissió mentras que, emb poca feyna, tornava a refé sa parêd gruxada confôrme se trobava anteriorment. Procurandmê mêsla, arena y filaméns emb sas precaussions possibbles, vatj preparà un compost que no pogués distinguirse de s'aterracad antic y eu vatj colocà emb mirament demunt es nòu enladrillad. En acabà, me vatj sentí satisfet d'es méu fé. Sa parêd gruxada no ofería sa més jugéra señal d'haversê remoguda. Vatj recoí es bossíns d'es trispol emb so mirament més minussió. Vatj mirà triunfant es redòs y me vatj dí a jo matex: "¡Aquí,

per lo ménos, sa méua tasca no ha estada de balde!"

Me vatj preocupà totduna de cercà s'animal qu'havía fet tanta desventura, pêrque, es cap y a la fi, havia resolt fermement desfèrmê d'èll. Si m'havés estad donad trobarló en aquell moment, sa séva sort no hauría estada dudosa; però parexía qu'es bossot de móx, alarmad per sa violènsi de sa méua rabi, evitava afrontà sa méua actual disposissió. Ês impossiblle descriure o immaginà s'intènsa sensassió de repòs benaventurad que va produí en es méu pit s'aussènsi d'aquesta avorrida criatura. Tampoc va aparexa en sa nit; y axí, per una vegada tansols, dêsde sa séva arribada a sa casa, vatj dormí emb sòmit fóns y tranquil; vatj dormí, ¡ay, sênsè contà es martirisadó assassinat que pèsava demunt sa méua ànima!

Varen passà es segón y es tersé díe, y es méu patidó no se va presentà. Vatj respirà de nòu coma hòmo libre. ¡Es mostroo, dins es séu terró, havia abandonad sa casa per sempre! ¡No'ú voría més! ¡Sa méva felicitat éra suprèma! sa mal'estèlla d'es méu negre crimen me apénas me molestava. Varen tení llog colcúns interrogatòris que varen essê contestads fâcilment. Axí y tot se va fé una trêasca; però, per supost, res varen porê

descubrí. Creya ja assegurada sa méua felicitat futura.

De cap en es quart díe después de s'assessinat, se va presentà a sa casa inopinadament un grupo de sa Polissía y se va posà de bell nòu a verificà una rigurosa investigassió a s'edifici. Segú com me trovava de qu'es méu amagatày no se poría sâbre, no vatj sentí cap tipo de préocupassió. Ets oficials me varen ordenà acompanyarlís en sa séva trêasca. No varen déxà recó ni cap de cantó sêense xefardetjà. En fí, per terséra o cuarta vegada varen baxà en es sotorrani. Ni un sol d'es méus músculs se varen commoure. Es méu cò bategava tranquilament com es d'aquell que dorm en s'innocènsi. Vatj passetjà sa còva d'una punta a altra. Havía crusand es brassos demunt es pit y pardaletjava sêns'inquietud de suquiprop a per allà. Es polissías se varen mostrà completament satisfets y se preparavan ja a partí. Es gotj éra massa gros dins es méu cò que m'esforsava per porê returarló. Me crémava per dí algo, una paraula de triunf tansols, per afirmà més encara sa certesa de sa méua innocènsi.

"Cavallés", vatj dí a la fí, cuand es grupo comensava a pujà sas escalas, "estig deleytad de veure que sas vostras sospitas s'han acabadas. Vos desitj salud y un poquêt més de cortesía. Aposta, cavallés, aquesta ês una casa molt ben construída".
(en es méu rabiós desitj de dí algo

emb detxondidura, apénas sabía ja lo que xerrava). "fins y tot diré que, admirablement ben construída. Aquetas parêds gruxadas (¿vos n'anàu, cavallés?) aquetas parêds gruxadas estàn edificads emb gran duresa"; y llavonses, per puro deliri de txulería, vatj pégà cops pésadament emb un bastó que duya emb sa ma demunt sa matéxa costruició de ladrillos derréra de sa qui se trobava es cadàver de sa dòna de sa méua ànima.

Però ¡axí me llibéri Déu y me defènsi de sa barramenta de s'enemig! apénas sa repercusión d'es cops se varen aufegà dins es silènsi, cuand... ¡Una veu va contestà dedíns de sa tómba! un gemeg, aufegad y interrumpid primé y homòleg a uns plos d'un nin, que prest se va axécà convertindsê emb un crid llarg, fort y agontad, completament anormal y res humà; un crit, un gisco plañigós, mitad d'horró y mitad de triunf, com pod sentirsê brostà domés de l'infèrn, reunind es crid de agonía d'es condemnads y sa disfrutada d'es dimònis per sa séva condénassió.

Sería locura xerrà d'es méus sentiméns. Ben entabanad, vatj anà de cap enréra duttand, fins sa parêd gruxada contrari. Per un moment va quedà inmòvil es grupo de policías a sas escalas a causa d'es séu estrem horró y espant. Totduna una dotzena de brassos massisos atacava

sa parêd gruxada. Va caure complétament. Es mort, ja descompost, y cubèrt de grums de sang coagulada, quédàva dret devant ets uys d'ets espettadós. Demunt es séu cap, emb sa vermeya boca badada, y tirand fog p'es séu únic uy, estava s'asquerosa bèsti, sa qu'astutamente me va induí a assassinat, y sa qu'emb sa séua veu m'entregava a n'es butxí. ¡Havía tencada sa parêd emb so mostroo dedíns de sa tómba!